

Галина Колоскова,
аспірантка ХДАК, провідний бібліотекар ДМКЗК ЦСПБ для дорослих,
e-mail: romantik_@i.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5311-7518>

Бібліотечно-інформаційні комунікації як засіб забезпечення інформаційних потреб віддалених користувачів

Статтю присвячено актуальній проблемі формування та розвитку бібліотечно-інформаційного потенціалу м. Дніпра, пов'язаній із бібліотечно-інформаційним обслуговуванням віддаленої аудиторії за умов формування бібліотеками власних електронних інформаційних ресурсів, продуктів і послуг з метою оперативного, змістовного та якісного забезпечення інформаційних потреб сучасних користувачів у контексті інформатизації міста й регіону.

Дослідження бібліотечно-інформаційних комунікацій як засобу забезпечення інформаційних потреб віддалених користувачів є актуальним, оскільки головне завдання книгозбірень у традиційному та електронному просторах передусім становить інформаційний супровід освітньої, наукової, дослідної діяльності через комплексування якісного бібліотечного фонду, формування та розвиток системи електронних інформаційних ресурсів, продуктів і послуг, надання доступу до них, а також якнайповніше забезпечення інформаційних потреб усіх категорій користувачів. Виконання цих завдань відбувається за умови поступової інформатизації регіону, впровадження новітніх комп'ютерних технологій і засобів телекомунікаційного зв'язку, що стають найважливішим стратегічним ресурсом і забезпечують використання бібліотечно-інформаційного потенціалу в науковій, суспільній і культурній сферах.

На підґрунті аналізу фахових публікацій проаналізовано визначення терміна "соціальні комунікації" провідними бібліотекознавцями. Розглянуто періоди розвитку соціальних комунікацій під впливом часу, технологій та інформаційних потреб суспільства. Досліджено бібліотечно-інформаційні комунікації на сайтах бібліотек м. Дніпра залежно від видів та призначення. Визначено роль бібліотечно-інформаційних комунікацій у забезпеченні інформаційних потреб віддалених користувачів.

Ключові слова: бібліотека; місто; регіон; бібліотечно-інформаційні комунікації; сервіси; інформаційні потреби; користувачі

Постановка проблеми. Оскільки нині соціальні комунікації зазнають значного впливу інформаційно-комунікаційних технологій, неминучою є докорінна трансформація видової структури бібліотечних фондів, зумовлена законом метаморфізму бібліотек [4].

Сучасна книгозбірня є складовою частиною системи соціальних комунікацій суспільства, що утворюється установами, пов'язаними з будь-якими способами фіксації й перероблення документів, інформації та знань, що сприяють інформаційному обмінові, налагодженню стійких комунікаційних зв'язків, функціонуванню суспільної свідомості й розвитку соціального інтелекту [5, с. 10]. Саме тому в контексті інформатизації м. Дніпра особливої ваги набувають бібліотечно-інформаційні комунікації для оперативного та якісного забезпечення інформаційних потреб віддалених користувачів.

Мета статті — проаналізувати бібліотечно-інформаційні комунікації на сайтах бібліотек м. Дніпра відповідно до видів і призначення, визначити їх роль у забезпеченні інформаційних потреб віддаленої аудиторії.

З цією метою наведено варіанти визначення терміна "соціальні комунікації" та його трактування провідними бібліотекознавцями; розглянуто періоди розвитку зазначених комунікацій під впливом часу, технологій та інформаційних потреб суспільства.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій свідчить про те, що наукове осмислення процесу розвитку соціальних інформаційних комунікацій, їх ролі й значення відбувається у площині пошуку оптимальних механізмів стійкого інформаційного обміну між суб'єктами, зокрема й через надання онлайн-доступу до інформаційних ресурсів; наповнення перевіреною інформацією каналів її циркуляції,

забезпечення постійного доступу до наявних обсягів даних. Результати цих досліджень висвітлювали вітчизняні науковці О. Онищенко, В. Горовий [2; 3], С. Горова, Т. Гранчак, С. Хоперський, Ю. Половинчак, Л. Чуприна, В. Бондаренко, Т. Горенко та інші.

Проблеми діяльності бібліотечних установ в умовах інформатизації, теоретичні аспекти розвитку їхніх електронних ресурсів у сучасному інформаційному середовищі та питання налагодження міжкультурних комунікацій, вільного доступу до глобальних ресурсів з'ясували І. Антоненко, І. Давидова [5], В. Ільганаєва [8], Л. Костенко, О. Онищенко, А. Соляник, Л. Філіпова, Т. Ярошенко, А. Земсков, Т. Єременко, О. Лаврик, Т. Майстрович, Я. Шрайберг.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі бібліотека розширює традиційні функції сховища документів, трансформуючись у багатопрофільний інформаційний центр, діяльність якого спрямована на якнайповніше забезпечення потреб суспільства й передбачає використання об'єднаних фондів та обслуговування індивідуальних і корпоративних користувачів. Водночас розширюється процес входження бібліотек у сучасну систему соціальних інформаційних комунікацій [12, с. 112].

На думку В. Горового [2], під соціальними інформаційними комунікаціями слід розуміти комунікації, призначені для забезпечення суспільно значущою інформацією всіх елементів соціальної структури суспільства, налагодження інформаційного обміну в інтересах його існування й розвитку. Оскільки наразі немає загальноприйнятого визначення терміна "соціальна комунікація", вважаємо за доцільне навести дефініції провідних дослідників галузі (табл. 1).

Визначення терміна "соціальна комунікація"

Термін	Визначення
Соціальна комунікація	"Обмін між людьми або іншими соціальними суб'єктами цілісними знаковими повідомленнями, у яких відображені інформація, знання, ідеї, емоції тощо, обумовлений цілим рядом соціально значущих оцінок, конкретних ситуацій, комунікативних сфер і норм спілкування, прийнятих у даному суспільстві" [14]
Соціальна комунікація (за Г. Почепцовим)	"1) Передача інформації, ідей, емоцій у вигляді знаків, символів; 2) процес, що пов'язує частини соціальної системи одна з одною; 3) механізм, що дозволяє визначати поведінку іншої людини" [14]
Соціальна комунікація	"Соціальні комунікації — це процес, який відбувається серед людей і для людей" [6]
Соціальні комунікації (за В. Різуном)	"1) Різні види організованої публічної інституціалізованої взаємодії (комунікаційної діяльності) у суспільстві між соціальними інститутами й споживачами відомостей, які продукуються, зберігаються та поширюються цими інститутами; 2) за допомогою комунікаційних технологій та технологічно визначених каналів, способів і засобів зв'язку; 3) за наявності виробництва відомостей (соціальної інформації); 4) які створюються залежно від потреб, мети, завдань і стратегічно спрямовані на формування соціального поля, громадської думки, впливають на прийняття рішень у соціумі; 5) це такі види комунікаційної діяльності, які передбачають утворення суспільної комунікаційної системи, що функціонує за законами спілкування і включає соціально-комунікаційні інститути, тобто такі соціальні інститути, які спеціалізуються на комунікаційній діяльності" [15]
Соціальна комунікація	"Галузь наукового знання, що займається вивченням процесів поширення і циркуляції інформації в суспільстві" [17]
Соціальна комунікація	"Соціальна комунікація — складне суспільне явище, що включає сукупність ідей, теорій, стосунків, організацій і установ" [17]
Соціальні комунікації (за О. Холодом)	"Галузь знань, що вивчає організаційно впорядковану систему документів, їхні масиви, продукти засобів масової комунікації та інформаційні технології, що забезпечують реалізацію інформаційних процесів і намірів за безпосередньої участі членів комунікативного процесу" [18, с. 35]

Попри варіативність наведених трактувань, основною метою всіх видів комунікацій є трансляція інформації та здобуття нового знання. Соціальні комунікації, від періоду виникнення й донині, роз-

вивалися залежно від часу, інформаційних потреб суспільства й технологій. Далі розглянемо етапи еволюції соціальних (інформаційних) комунікацій, наведені в табл. 2 [19].

Таблиця 2

Етапи еволюції соціальних (інформаційних) комунікацій

Етапи	Характеристики
1-й етап (до другої половини XIX ст.)	"Ручна" інформаційна технологія, інструментарій якої становили: перо, чорнильниця, книга. Комунікації здійснювалися через надсилання поштою листів, пакетів, депеш. Основна мета технології — подання інформації в потрібній формі
2-й етап (від кінця XIX ст.)	"Механічна" технологія з досконалішими засобами доставляння пошти, інструментарій якої становили: друкарська машинка, телефон, диктофон. Основна мета — подання інформації в потрібній формі зручнішими засобами
3-й етап (40—60-ті рр. XX ст.)	"Електрична" технологія, інструментарій якої становили: великі ЕОМ і відповідне програмне забезпечення, електричні друкарські машинки, ксерокси, портативні диктофони. Основне завдання зміщується з форми подання інформації на її зміст
4-й етап (від початку 1970-х рр.)	"Електронна" технологія, основним інструментарієм якої слугують великі ЕОМ, автоматизовані системи управління (АСУ) й інформаційно-пошукові системи з широким спектром базових і спеціалізованих програмних комплексів

Етапи	Характеристики
5-й етап (від середини 1980-х рр.)	"Комп'ютерна" ("нова") технологія, основним інструментарієм якої є персональний комп'ютер із широким спектром стандартних програмних продуктів різноманітного призначення. На цьому етапі відбувався процес персоналізації АСУ, що виявляється у створенні систем підтримки ухвалення рішень певними спеціалістами. Подібні системи мають вбудовані елементи аналізу й штучного інтелекту для різних рівнів управління, реалізуються на персональному комп'ютері та використовують телекомунікації. Завдяки переходу на мікропроцесорну базу суттєвим змінам піддаються й технічні засоби побутового, культурного та іншого призначення
6-й етап — "мережева технологія"	Перебуває на стадії становлення, іноді її вважають частиною комп'ютерних технологій; наразі широко використовують у різних галузях у глобальних і локальних комп'ютерних мережах. У найближчому майбутньому технології прогнозують бурхливе зростання, зумовлене популярністю глобальної комп'ютерної мережі Інтернет

Зауважимо, що бібліотечна діяльність безпосередньо пов'язана з чотирма останніми етапами еволюції суспільних комунікаційних технологій, починаючи з писемності, коли з'явився документ, котрий можна було зберігати та надавати для використання. Завдяки книгодрукуванню значно збільшилися обсяги трансляції знань у просторі й часі, що зумовило потребу кумуляції та надання доступу до тиражованої інформації, а отже й розвиток бібліотек. Удосконалення засобів поширення та відтворення даних через упровадження нових інформаційно-бібліотечних технологій сприяло зростанню соціальної значущості цих установ й усталенню їхніх соціальних функцій [11].

Глобальна інформатизація суспільства вплинула на трансформацію бібліотечно-інформаційної діяльності, її перехід на якісно новий рівень, що охоплює високотехнологічні види ресурсів, послуг і сервісів. Поступово бібліотеки входять до інформаційного простору міста та регіону як вагома складова частина.

Сучасний інформаційний простір — це складна система різноманітних суб'єктів, що у процесі розвитку набула характерних рис цілісного соціального організму. Її функціонування забезпечується насам-

перед розвитком відповідних соціальних інформаційних комунікацій, що постійно вдосконалюються відповідно до зростання потреб суб'єктів [13]. Елементами системи інформаційних комунікацій в електронному просторі м. Дніпра є бази та банки даних, електронні архіви, музеї, депозитарії державних інформаційних ресурсів, інформаційні портали, бібліотечні електронні інформаційні ресурси, послуги, сервіси, центри інформації з відповідними продуктами й послугами, система масової інформації, інтернет-провайдери, телекомунікації, регіональний сегмент інтернету.

Бібліотеку слід розглядати як важливий елемент системи інформаційних комунікацій міста, оскільки це структура, діяльність якої має документно-комунікаційну сутність, пов'язану з документними фондами, ресурсами й системою інформаційного сервісу. Нині її дедалі частіше трактують як базову соціально-комунікативну структуру, що концентрує комунікаційну культуру суспільства й забезпечує комунікаційні процеси з використанням документів, інформації та знань [5]. Сучасні інформаційні комунікації мають певні властивості й характеристики та залежать від різноманітних чинників, наведених у табл. 3 [3, с. 24].

Таблиця 3

Властивості сучасних інформаційних комунікацій

Характеристики	Властивості
Чинники, від яких залежать інформаційні комунікації	Базуються на виробничих відносинах і залежать від їхнього рівня розвитку та від стану відповідних продуктивних сил
Мета функціонування	Об'єднання потрібних для існування суспільства видів діяльності, координація в його інтересах цілеспрямованого функціонування соціальних інститутів, окремих членів соціуму, забезпечення обміну результатами матеріального та духовного виробництва
Елементи універсальної схеми соціальних інформаційних комунікацій	Універсальна схема соціальних інформаційних комунікацій містить, крім об'єкта, що передається, два чи більше суб'єкти, кожен з яких може, зі свого боку, охоплювати окрему людину, групу людей аж до суспільства загалом. У соціальних інформаційних комунікаціях об'єктом є соціальна інформація, що функціонує в суспільстві

Етапи	Характеристики
Засоби, за допомогою яких передається соціальна інформація	Будь-які з відомих нині матеріальних носіїв до носіїв електронної інформації включно, а також технічні та інші пристрої, що забезпечують трансляцію інформації на певних носіях
Форми трансляції соціальної інформації	Усі вироблені практикою соціального інформування жанри електронної інформації, друкованого слова, мови, науки, всіх видів мистецтв, символіки, народної творчості тощо

Традиційне розуміння бібліотеки як окремого документного фонду змінюється завдяки підходу до неї як до інформаційно-комунікаційної установи, що не лише акумулює зовнішні бази даних та створює власні, а й надає доступ до світових інформаційних ресурсів. Інноваційні процеси суттєво впливають на розгортання комунікативної функції книгозбірень, що реалізується через використання сучасних автоматизованих бібліо-

техно-інформаційних систем і мережових технологій пошуку та опрацювання інформації [5, с. 9].

Під впливом інформатизації бібліотечної галузі до традиційних ресурсів і послуг додаються електронні. Інформаційні ресурси, послуги та сервіси, репрезентовані на бібліотечному сайті, розглядаємо як бібліотечно-інформаційні комунікації, покликані забезпечувати інформаційні потреби віддалених користувачів (схема 1).

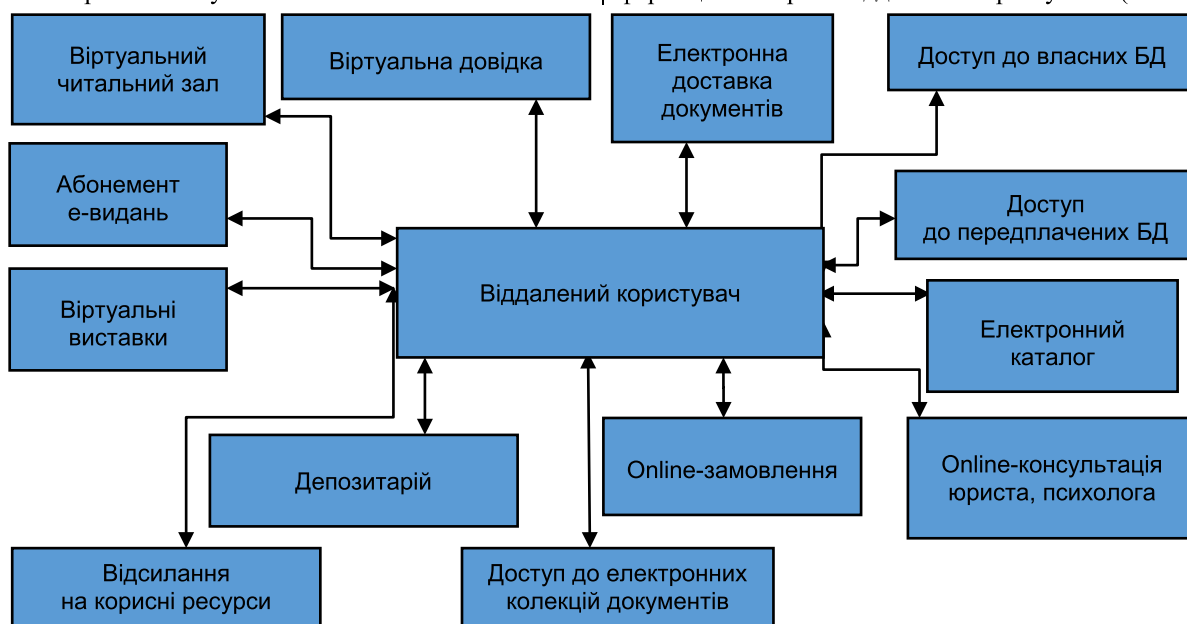

Схема 1. Засоби обслуговування віддалених користувачів

Перевага бібліотечних ресурсів, уміщених в інтернеті, полягає у швидкому та легкому доступі до інформації, до того ж користувач має змогу здійснювати пошук чи ознайомлюватися з джерелами у зручний для себе час дистанційно, без відвідування бібліотечної установи [16].

Поступово розширюється номенклатура послуг, що забезпечують доступ до документів та інформації. Режим доступу (локальний чи віддалений через мережі трансляції даних) до електронних документів, насамперед каталогів, сприяє вдосконаленню бібліотечних сервісів. Послуги, реалізовані в мережевому середовищі, спрямовані на збільшення аудиторії, її персоніфікацію, налагодження зворотного зв'язку, введення нових форм обслуговування, а також на посилення присутності бібліотеки в інтернеті [7]. Пропонуємо розглянути види бібліотечно-інформаційних комунікацій на сайтах бібліотек м. Дніпра (табл. 4).

Відомості, наведені в табл. 4, та аналіз присутності бібліотек м. Дніпра в інтернеті, свідчать про те, що на сайтах більшості установ віддаленому користу-

вачеві пропонують доступ до електронних та імідж-каталогів, картотек, послуги віртуальної довідки, служби електронного доставляння документів (ЕДД), електронної читальної зали, віртуальні виставки, котрі розглядаємо як бібліотечно-інформаційні комунікації в електронному середовищі м. Дніпра [9].

Зауважимо, що технічні можливості книгозбірень різні, наприклад, доступ до власних повнотекстових електронних колекцій документів у режимі онлайн надають тільки ДОУНБ та наукові бібліотеки закладів вищої освіти; електронні колекції підручників і посібників та електронні репозитарії є лише в бібліотеках ЗВО. Більшість установ, окрім бібліотек шкіл, технікумів і коледжів, пропонують послугу віртуальної довідки, а послугу ЕДД — лише ДОУНБ, Дніпровська ДЦСПБ для дорослих та окремі бібліотеки ЗВО. У публічних бібліотек міста нині немає власних електронних колекцій документів, а також можливості їх створення й використання, проте розглядаємо такі перспективи, адже сьогодні більшість користувачів віддають перевагу електронному читанню.

**Види бібліотечно-інформаційних комунікацій на сайтах бібліотек м. Дніпра
для забезпечення інформаційних потреб віддалених користувачів**

Види електронних бібліотечно-інформаційних комунікацій на сайтах бібліотек м. Дніпра	Бібліотеки м. Дніпра								
	Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека	Дніпровська ЦСПБ для дорослих	ЦБС для дітей	Дніпропетровська обласна дитяча бібліотека	Дніпропетровська обласна бібліотека для молоді ім. М. Светлова	Наукові бібліотеки ЗВО	Спеціалізовані бібліотеки	Бібліотеки технікумів та коледжів	Шкільні бібліотеки
Надання доступу до електронної бібліотеки	+	—	—	—	—	+	—	—	—
Надання доступу до електронної колекції документів	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Доступ до бази даних	+	+	+	—	—	+	—	—	—
Доступ до імідж-каталогу	+	+	—	—	—	+	—	—	—
Доступ до електронного каталогу	+	+	+	+	+	+	+	+	—
Доступ до корпоративного каталогу	+	+	+	+	+	+	—	—	—
Доступ до вебсторінки бібліотеки	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Надання доступу до власних БД	+	+	+	+	+	+	+	+	—
Доступ до бази даних періодичних видань	+	+	+	+	+	+	+	—	—
Користування електронною читальною залом в режимі онлайн	+	—	+	+	—	+	—	+	—
Послуга віртуальної довідки	+	+	+	+	+	+	+	—	—
Послуга служби електронного доставлення документів	+	+	—	—	—	+	+	—	—
Послуга замовлення літератури в режимі онлайн	+	—	—	—	—	+	+	—	—
Надання доступу до ліцензійних інформаційних ресурсів	+	—	—	—	—	+	—	—	—
Послуга замовлення копій документів у режимі онлайн	+	+	—	—	—	+	—	—	—
Послуга доступу до книги через QR-код	+	—	—	—	—	+	—	—	—
Послуга e-mail- розсилання інформації	+	+	—	—	—	+	+	—	—
Запис користувачів до бібліотеки в режимі онлайн	+	—	—	—	—	+	—	—	—
Доступ до віртуальних виставок літератури	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Надання доступу до тематичних баз даних провідних бібліотек та інформаційних центрів світу	+	+	+	+	+	+	+	—	—
Послуга посилення на корисні ресурси	+	+	+	+	+	+	+	—	—

Нині бібліотечна мережа є важливим елементом сучасної системи соціальних інформаційних комунікацій, а отже від рівня функціонування книгозбірень, зокрема регіональних, залежать процеси опанування інновацій комунікаційної сфери суспільства [3]. Су-

часна інформаційна політика в бібліотечній сфері сприяє стрімкому розвитку регіональних та локальних програм і проектів [1].

Найчастіше саме регіональні проекти пропонують новації щодо діяльності бібліотек, модернізації

та розвитку основних напрямів інформаційного обслуговування чи сервісу, реорганізації функціональних підсистем, формування регіонального документного інформаційного ресурсу тощо [1].

Варто виокремити регіональні бібліотечно-інформаційні комунікації на основі проєктної діяльності, як от проєкт "Придніпровський корпоративний каталог" Дніпропетровської обласної наукової бібліотеки". Завдяки співпраці книгозбірень м. Дніпра створюється сучасний інформаційно-аналітичний продукт із розпису статей періодичних видань України та країн СНД. Переваги проєкту полягають у тому, що кожен учасник виконує аналітичний розпис закріплених за ним видань, що виключає дублювання, можливе тоді, коли кожна бібліотека окремо розписує періодичні видання. Всі учасники корпорації постійно користуються сумісним та сучасним інформаційним продуктом.

Метою регіонального проєкту "Електронний каталог" є створення електронних каталогів на книжковій фонди публічних бібліотек області та перехід на систему корпоративної каталогізації з формування зведеного каталогу статей із періодичних видань "Дніпропетровщина" й розміщення цих ресурсів на сайті ДОУНБ.

Ще один проєкт ДОУНБ "Читай — формат не має значення" дає змогу на мобільному пристрої ознайомитися з кількома сторінками запропонованих творів і вирішити, чи читати книгу повністю. Проєкт використовує технологію розпізнавання QR-коду й репрезентує колекцію найпопулярніших творів у традиційному форматі, а також найрейтинговіші видання електронної повнотекстової бібліотеки.

У концепції регіональної програми інформатизації "Електронна Дніпропетровщина" зазначено, що інформатизація чи інформаційно-комунікаційні та цифрові технології передбачають сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, спрямованих на забезпечення потреб і реалізацію прав громадян на здобуття інформації на засадах створення, розвитку, використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, їх електронно-комунікаційну взаємодію із застосуванням електронно-цифрових пристроїв, засобів і систем [10].

За даними Держстату України, за підсумками 2018 р. у Дніпропетровській області налічувалося 1796,5 тис. абонентів інтернету [10]. Досвід роботи бібліотек м. Дніпра, статистика відвідувань бібліотечних сайтів, кількість звернень до інформаційних ре-

сурсів, послуг, сервісів на бібліотечних сайтах міста, аналіз річних звітів, матеріалів регіональних конференцій свідчать про те, що щороку віддалена аудиторія користувачів збільшується, а отже дистанційний сервіс стає дедалі популярнішим.

Висновки. Широкий спектр послуг, як-от: надання доступу до електронної бібліотеки, електронної колекції документів, бази даних, імідж-каталогу, електронного каталогу, корпоративного каталогу, вебсторінки бібліотеки, власних баз даних, бази даних періодичних видань, ліцензійних інформаційних ресурсів, тематичних баз даних провідних бібліотек та інформаційних центрів світу, віртуальних виставок, користування електронною читальною залом в режимі онлайн, віртуальна довідка, служба електронного доставляння документів, запис користувачів до бібліотеки, онлайн-замовлення літератури та копій документів, доступ до книги через QR-код, посилання на корисні ресурси — є бібліотечно-інформаційними комунікаціями на сайтах бібліотек м. Дніпра, що відіграють вагомую роль в оперативному та якісному забезпеченні інформаційних потреб віддалених користувачів.

Підсумовуючи, зазначимо, що найбільший потенціал у дистанційному обслуговуванні за допомогою бібліотечно-інформаційних комунікацій мають КЗК Дніпропетровська ОУНБ імені Первоучителів слов'янських Кирила та Мефодія, ДМКЗК ЦСПБ для дорослих та науково-технічної бібліотеки ЗВО, що пропонують сучасні електронні інформаційні ресурси та послуги; на другому місці — інформаційні ресурси Дніпропетровської обласної бібліотеки для дітей та ЦБС для дітей: у цій системі впродовж останнього двадцятиліття проведено значну роботу з вивчення досвіду інших книгозбірень зі створення й упровадження власних електронних ресурсів, призначених для дітей різних вікових категорій із врахуванням їхніх особливостей. На жаль, інформаційні ресурси та сервіси на бібліотечних сайтах технікумів, коледжів і шкільних бібліотек м. Дніпра не репрезентовані взагалі чи перебувають на стадії становлення.

Розвиток бібліотечно-інформаційних комунікацій та сервісів на сайтах дніпровських бібліотек сприятиме нарощенню бібліотечно-інформаційного потенціалу регіону, зміцненню його позицій у культурно-освітній, економічній, духовній сферах через розширення й збагачення інформаційного простору. **Перспективу** подальших досліджень становлять бібліотечно-інформаційні комунікації на сайтах бібліотечних установ інших міст України та близького зарубіжжя.

Список використаної літератури

1. *Аншай М.* Коммуникационные аспекты деятельности библиотек в региональном ракурсе / М. Апшай. — Режим доступа: <http://www.relga.ru/Environ/WebObjects/tguwww.woa/wa/Main?textid=4191&level1=main&level2=articles>. — Загл. с экрана.
2. *Горовий В. М.* Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс / В. М. Горовий ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. — Київ, 2010. — 230 с.
3. *Горовий В.* Соціальні інформаційні комунікації і розвиток бібліотечної діяльності / В. Горовий // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. — Київ, 2009. — Вип. 23. — С. 7—25.

4. Гриханов Ю. Н. Библиотечные фонды России в цифровую эпоху / Ю. Н. Гриханов. — Режим доступа: file:///C:/Users/HP/Downloads/bnan_2012_10_4.pdf. — Загл. с экрана.
5. Давидова І. О. Соціокомунікаційна теорія бібліотечної діяльності: становлення та шляхи розвитку / І. О. Давидова // Бібліотечний вісник. — 2014. — № 6. — С. 8—12. — Режим доступу: [file:///C:/Users/HP/Downloads/bv_2014_6_4%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/HP/Downloads/bv_2014_6_4%20(1).pdf). — Назва з екрана.
6. Decree on the media of social communications "Intermirifica". — Mode of access: http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat_ii_decree_19631204_inter-mirifica_en.html. — Title from the screen.
7. Елисіна Е. Ю. Обеспечение доступа к электронным документам в библиотеках: теория и практика : автореф. ... дис. канд. пед. наук / Елисіна Елена Юрьевна ; РГБ. — Москва, 2008. — 18 с. — Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/obespechenie-dostupa-k-elektronnym-dokumentam-v-bibliotekakh-teoriya-i-praktika-0>. — Загл. с экрана.
8. Ильганаева В. А. Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность): словарь-справочник / В. А. Ильганаева. — Харьков : Городская типография, 2009. — 392 с.
9. Колоскова Г. В. Електронні колекції документів як складник бібліотечно-інформаційного потенціалу м. Дніпра / Галина Колоскова. — Вісник Книжкової палати. — 2019. — № 1. — С. 30—35.
10. Концепція регіональної програми інформатизації "Електронна Дніпропетровщина" на 2020—2022 роки. — Режим доступу: <https://rpi2020-22.dp.gov.ua/ua/proekt-rpi-2020-2022/tekst-proektu-programi>. — Назва з екрана.
11. Лобузін К. Технології організації знанневих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності / К. Лобузін ; відп. ред. О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. — Київ, 2012. — 252 с.
12. Медведєва В. Становлення інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності інформаційно-аналітичних служб бібліотек (на прикладі Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади НБУВ) : монографія / Валентина Медведєва ; НАН України, Нац. бібліотека України ім. В. І. Вернадського. — Київ, 2013. — 180 с.
13. Пальчук В. Соціальні інформаційні комунікації і розвиток діяльності сучасних інформаційних центрів / В. Пальчук. — Режим доступу: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3065:sotsialni-informatsijni-komunikatsiji-i-rozvitok-diyalnosti-suchasnikhinformatsijnikh-tsentriv&catid=81&Itemid=415. — Назва з екрана.
14. Почепцов Г. Г. Соціальні комунікації і нові комунікативні технології / Г. Г. Почепцов // Комунікація. — 2010. — № 1. — С. 19—26.
15. Різун В. В. До питання про соціально-комунікаційний підхід у науці / В. В. Різун // Комунікація. — 2010. — № 1. — С. 35—36.
16. Соколова І. Використання комп'ютерних технологій бібліотек в опрацюванні вітчизняних періодичних видань / І. Соколова. — Режим доступу: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3247:vikoristannya-komp-yuternikh-tehnologij-bibliotek-v-opratsyuvanni-vitchiznyanikh-periodichnikh-vidan&catid=81&Itemid=415. — Назва з екрана.
17. Соціальна комунікація. — Режим доступу: http://sotsiologia.ru/sociology/2007/10/09/sociology_6116.html. — Загл. с экрана.
18. Холод О. М. Соціальні комунікації: соціо- та психолінгвістичний аналіз : навч. посіб. / О. М. Холод. — Львів : ПАІС, 2011. — 288 с.
19. Эволюция информационных и коммуникационных технологий. — Режим доступа: <https://studfiles.net/preview/6210571>. — Загл. с экрана.

Galina Koloskova

Library and information communications as a means for meeting the information needs of remote users

The article is devoted to the urgent problem of the formation and development of the library and information potential of the Dnipro metro station related to library and information services of remote users in the context of the formation of their own electronic information resources, products and services by libraries with the aim of prompt, meaningful and high-quality satisfaction of the information needs of modern users in the context of informatization city and region.

The study of library and information communications as a means of meeting the information needs of remote users is relevant, since the main task of libraries in the traditional and electronic space is, first of all, information support of educational, scientific, research activities through the acquisition of a high-quality library stock, the formation and development of a system of electronic information resources, products and services, providing access to them, as well as the fullest satisfaction of the information needs of all categories of users. In the conditions of gradual informatization of the region, the use of the latest computer technologies and telecommunication facilities, which become the most important strategic resource, providing the introduction of library and information potential in the scientific, social and cultural circulation.

By analyzing the relevant publications, the author analyzes the definitions of the term "social communications" by leading librarians. The periods of their development under the influence of time, technology and information needs of the society are considered. The library-information communications on the websites of the Dnieper libraries are analyzed depending on their types and purpose. The role of library and information communications in meeting the information needs of a remote user audience is determined.

Keywords: library; city; region; library and information communications; services; information needs of users

References

1. Apshaj M. (2020). *Kommunikacionnye aspekty deyatelnosti bibliotek v regionalnom rakurse*. Available at: <http://www.relga.ru/Environ/WebObjects/tguwww.woa/wa/Main?textid=4191&level1=main&level2=articles>.
2. Gorovij V. M. (2010). *Socialni informacijni komunikaciyi, yih napovnennya i resurs*. Kyiv.
3. Gorovij V. (2009). *Socialni informacijni komunikaciyi i rozvitok bibliotechnoyi diyalnosti*. *Nauk. pr. Nac. b-ki Ukrayini im. V. I. Vernadskogo*, 23, pp. 7—25.
4. Grihanov Yu. N. (2020). *Bibliotechnye fondy Rossii v cifrovuyu epohu*. Available at: file:///C:/Users/HP/Downloads/bnan_2012_10_4.pdf.
5. Davidova I. O. (2014). *Sociokomunikacijna teoriya bibliotechnoyi diyalnosti: stanovlennya ta shlyahi rozvitku*. *Bibliotechnij visnik*, 6, pp. 8—12. Available at: [file:///C:/Users/HP/Downloads/bv_2014_6_4%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/HP/Downloads/bv_2014_6_4%20(1).pdf).
6. *Decree on the media of social communications "Intermirifica"*. (2020). Available at: http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat_ii_decree_19631204_inter-mirifica_en.html.

7. Elisina E. Yu. (2008). *Obespechenie dostupa k elektronnyim dokumentam v bibliotekah: teoriya i praktika*. PhD. Moskva. Available at: <http://www.disscat.com/content/obespechenie-dostupa-k-elektronnyim-dokumentam-v-bibliotekah-teoriya-i-praktika-0>.
8. Ilganaeva V. A. (2009). *Socialnye kommunikacii (teoriya, metodologiya, deyatel'nost)*. Harkov: Gorodskaya tipografiya.
9. Koloskova G. V. (2019). Elektronni kolekciji dokumentiv yak skladnik bibliotechno-informacijnogo potencialu m. Dnipra. *Visnik Knizhkovoyi palati*, 1, pp. 30—35.
10. *Koncepciya regionalnoi programi informatizaciyi "Elektronna Dnipropetrovshina" na 2020—2022 roki*. Available at: <https://rpi2020-22.dp.gov.ua/ua/proekt-rpi-2020-2022/tekst-proektu-programi>.
11. Lobuzina K. (2012). *Tehnologiyi organizaciyi znannyevih resursiv u bibliotechno-informacijnij diyalnosti*. Kyiv.
12. Medvedyeva V. (2013). *Stanovlennya informacijno-komunikacijnih tehnologij u diyalnosti informacijno-analitichnih sluzhb bibliotek (na prikladi Sluzhbi informacijno-analitichnogo zabezpechennya organiv derzhavnoi vladi NBUV)*. Kyiv.
13. Palchuk V. (2020). *Socialni informacijni komunikaciyi i rozvitok diyalnosti suchasnih informacijnih centriv*. Available at: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3065:sotsialni-informatsijni-komunikatsiji-i-rozvitok-diyalnosti-suchasnikh-informatsijnikh-tsentriv&catid=81&Itemid=415.
14. Pohepcov G. G. (2010). Socialni komunikaciyi i novi komunikativni tehnologiyi. *Komunikaciya*, 1, pp. 19—26.
15. Rizun V. V. (2010). Do pitannya pro socialno-komunikacijnij pidhid u nauci. *Komunikaciya*, 1, pp. 35—36.
16. Cokolova I. (2020). *Vikoristannya komp'yuternih tehnologij bibliotek v opracyuvanni vitchiznyanih periodichnih vidan*. Available at: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3247:vikoristannya-komp-yuternikh-tehnologij-bibliotek-v-opratsyuvanni-vitchiznyanih-periodichnikh-vidan&catid=81&Itemid=415.
17. *Socialnaya komunikaciya*. (2020). Available at: http://psihologia.ru/sociology/2007/10/09/sociology_6116.html.
18. Holod O. M. (2011). *Socialni komunikaciyi: socio- ta psiholingvisticnij analiz*. Lviv: PAIS.
19. *Evoluciya informacionnyh i kommunikacijnih tehnologij*. (2020). Available at: <https://studfiles.net/preview/6210571>.

Надійшла до редакції 11 червня 2020 року

УДК 37.018.43:004.7]:027.021](477)(045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2020.8(289).30-37

Світлана Коваленко,
науковий співробітник відділу
науково-освітніх інформаційних ресурсів
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського,
e-mail: kovalen-s@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9473-685X>

Лариса Пономаренко,
завідувач відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського,
e-mail: larisa_dnpb@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4388-274X>

Від дистанційної освіти до "освіти у смартфоні": цифрова освіта та роль освітянських бібліотек в її розвитку

У статті розглянуто аспекти впровадження інформаційних технологій в освіті, зокрема дистанційній. Головну увагу зосереджено на використанні технологій онлайн-навчання в період запровадження карантину через всесвітню пандемію COVID-19. Розглянуто основні проблеми віддаленої освіти, коли потрібно навчати різноманітні категорії здобувачів — від початківців до тих, хто прагне опанувати знання впродовж життя. Обґрунтовано базову потребу розроблення нових методик, що мають спрощувати працю педагогів, які проводять онлайн-навчання, поліпшувати мережеву комунікацію "учитель — учень".

Наведено вимоги до органів виконавчої влади щодо розв'язання питань забезпечення закладів загальної середньої освіти комп'ютерами, підвищення рівня цифрової грамотності вчителів, а також створення інтернет-покриття в межах країни. Висвітлено проблеми підвищення рівня інформаційної компетентності педагогів для подолання педагогічних і психологічних труднощів у проведенні дистанційної освіти.

Зауважено про зростання ролі освітянських бібліотек у поширенні дистанційної освіти й забезпеченні віддалених користувачів релевантною інформацією. У цьому контексті висвітлено діяльність Державної науково-педагогічної бібліотеки імені В. О. Сухомлинського (ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського). Проаналізовано результати часткового моніторингу дисертаційних досліджень зі спеціальностей 13.00.02 "Теорія та методика навчання (інформатика)" та 13.00.10 "Інформаційно-комунікаційні технології в освіті", що торкаються питань дистанційної освіти за період 1991—2019 рр. Наведено статистичні дані щодо частки дисертацій, проблематикою яких є використання ІКТ в освіті, захищених у науково-дослідних установах і ЗВО освітянської галузі, з метою виявлення дослідницької активності з окресленої теми.

Ключові слова: цифрова освіта; зведена база даних дисертацій; освітянські бібліотеки; дистанційна освіта; освітній процес; здобувачі освіти; інформаційно-комунікаційні технології; карантин; коронавірус; цифрова грамотність; дисертаційні дослідження

Постановка проблеми. Розроблення перших інформаційних систем у 60-х рр. XX ст. дало поштовх активному розвитку інформаційних технологій, що у сферу освіти ввійшли як інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), оскільки передбачали обов'язкову комунікацію "педагог — учень" у прямому й зворотному порядку.